

התלמיד זכויות << לומדים זכויות << הפעלות לבית הספר << חוק חובת דיווח -
למה, למי ועל מי?

ISS

לומדים זכויות

**חוק חובת דיווח - למה, למי ועל מי?
ד"ר סוזי בן ברוך**

בלשון החוק:

368ג. התעללות בקטין או בחסר ישע (תיקון: תש"ן)

העושה בקטין או בחסר ישע מעשה התעללות גופנית, נפשית או מינית, דינו - מאסר שבע שנים; היה העושה אחראי על קטין או חסר ישע, דינו - מאסר תשע שנים.

368ד. חובת דיווח (תיקון: תש"ן, תשנ"א)

- (א) היה לאדם יסוד סביר לחשוב כי זה מקרוב נעברה עבירה בקטין או בחסר ישע בידי האחראי עליו, חובה על האדם לדווח על כך בהקדם האפשרי לפקיד סעד או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר שלוש חודשים.
- (ב) רופא, אחות, עובד חינוך, עובד סוציאלי, עובד שירותי רווחה, שוטר, פסיכולוג, קרימינולוג או עוסק במקצוע פרה-רפואי, וכן מנהל או איש צוות במעון או במוסד שבו נמצא קטין או חסר ישע - שעקב עיסוקם במקצועם או בתפקידם היה להם יסוד סביר לחשוב כי נעברה עבירה בקטין או חסר ישע בידי אחראי עליו - חובה עליהם לדווח על כך בהקדם האפשרי לפקיד סעד או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר ששה חודשים.
- (ג) היה לאחראי על קטין או חסר ישע יסוד סביר לחשוב כי אחראי אחר על קטין או חסר ישע עבר בו עבירה, חובה עליו לדווח על כך בהקדם האפשרי לפקיד סעד או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר ששה חודשים.
- (ד) נעברה בקטין או בחסר ישע הנמצא במעון, במוסד או במסגרת חינוכית או טיפולית אחרת, עבירת מין לפי סעיפים 345 עד 348, או עבירה של גרימת חבלה חמורה לפי סעיף 368ב (ב) או עבירת התעללות לפי סעיף 368ג, חובה על מנהל או איש צוות במקום כאמור, לדווח על כך בהקדם האפשרי לפקיד סעד או למשטרה; העובר על הוראה זו, דינו - מאסר

שישה חדשים.

(ה) חובת דיווח לפי סעיף זה לא תחול על קטין.

(ו)

פקיד סעד שקיבל דיווח לפי סעיף זה יעבירו למשטרה בצירוף המלצתו לפעול או להימנע מלפעול בקשר לדיווח, אלא אם כן קיבל אישור שלא להעביר את הדיווח למשטרה מאת אחת הועדות שהקים שר המשפטים לעניין זה; חברי ועדה כאמור יהיו נציג פרקליט מחוז והוא יהיה היושב-ראש, קצין משטרה בדרגת רב פקד ומעלה ופקיד סעד מחוזי.

(ז)

הגיע למשטרה מידע לפי סעיף זה, תעביר אותו לפקיד סעד, ולא תפעל לפני שתיוועץ בפקיד הסעד, אלא אם כן נדרשת פעולה מיידית שאינה סובלת דיחוי; אין בפעולה מיידית כאמור כדי לשלול את חובת העברת המידע לפקיד סעד וההתייעצות עמו לאחר מכן אלא אם כן נדרשת פעולה מיידית שאינה סובלת דיחוי; אין בפעולה מיידית כאמור כדי לשלול את חובת העברת המידע לפקיד סעד וההתייעצות עמו לאחר מכן.

(ח) בסעיף זה, למעט בסעיף קטן (ד), "עבירה" - עבירה של סיכון החיים והבריאות לפי סעיף 337, עבירת מין לפי סעיפים 345 עד 348 ו-351, עבירה של נטישה או הזנחה לפי סעיפים 361 ו-362 ועבירה של תקיפה או התעללות לפי סעיפים 368 ו-368 ג.

פתיח:

חובת הדיווח על עבירות אלימות, הזנחה והתעללות בילדים (1989) מצויה בחוק העונשין. חקיקה זו הצביעה על סיום הכחשת החברה בישראל לקיומה של תופעת התעללות בילדים בישראל. הטריגר להרצתה של חקיקה זו (פברואר, 1989) עוד טרם חתימת האו"ם על אמנת זכויות הילד (יוני 1989) היה הירצחה של הילדה מורן על ידי בן הזוג של אימה לאחר חודשי התעללות וסבל נוראיים¹. למרות בעיות ביישומה של חובה מצילת ילדים זו, בעיות הכרוכות גם בהבאתה לידיעת הציבור, רבה חשיבותה עד מאד.

עד אז הוסדרה חובה זו במסגרת חוק טיפולי ולא פלילי, ולכן יצרה רושם שמדובר בהמלצה טיפולית בלבד ולא בחובה חוקית חד משמעית; חובה שלא לוותה בענישה במקרה של אי דיווח.

קבלת "החוק למניעת ההתעללות בילדים ובחסרי ישע", יצרה מציאות חדשה: הועבר מסר שהחוקק במדינת ישראל, כמייצגה של החברה, די בוגר ובשל, לאחר

יותר מ-40 שנות עצמאות, להודות שגם במשפחות יהודיות קיימות תופעות של התעללות בילדים. וכן, יש בכך משום הצבעה על מחויבותה של החברה בכלל, ושל אנשי מקצוע הסובבים את המשפחה בפרט, לשבור את קשר השתיקה סביב תופעת ההתעללות בילדים.

כיום ברור כי ללא חקיקתה של חובת דיווח, הסיכוי לגילוי מקרי התעללות בילדים הוא נמוך ביותר. הסיבה לכך היא שלכלל המעורבים - מדובר במתעלל, בכך הזוג של המתעלל, וכן בחברה הסובבת את המשפחה - קיים אינטרס ברור להחריש. באופן מפתיע, גם לילד עצמו יש אינטרס לשתוק מסיבות שונות.

נראה שהסיכוי היחיד לפרוץ את קשר השתיקה הוא בהטלת החובה לדווח.

בעקבות חקיקת החובה ובעקבות הסברה מקיפה שקוימה בנושא, בעיקר בקרב חלק מאנשי המקצוע, עלתה המודעות לדיווחים באופן דרמטי. בשנת 1998 דווחו לפקיד סעד לחוק הנוער 21,765 דיווחים ואילו בשנת 2009 עלה מספרם ל-45,588 דיווחים. עלייה של כ-109% תוך עשור. בשנה זו, 2009 – במשטרת ישראל -נפתחו 7,712 תיקים כאלה, נוסף ל-756 דיווחים שנסתיימו בסגירת תיק ללא הגשת תביעה. אין ספק שעלייה ניכרת זו הינה תוצאה של החקיקה בדבר חובת הדיווח. הנורמה החדשה הצליחה, אפוא, לשנות את המצב בפועל.

שר המשפטים, לאחר התייעצות עם שר העבודה והרווחה ובאישור ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, רשאי להתקין תקנות לביצוע סימן זה.

התקופה המודרנית- המאה ה-19 הביאה עימה תעשיות מבוססות תרבות נוער, תרבות הכוללת אופנה, מוזיקה, בידור, השכלה, רפואה ... הייחודיים לבני נוער. האמנה לזכויות הילד [2](#) (1989, אושרה על ידי מדינת ישראל כ-1991) בישרה הגעתה של תקופה חדשה:

סעיף 19(1) - הגנה על הילד מפני הוריו:

"המדינות החברות ינקטו אמצעים תחקייתיים, מינהליים, חברתיים וחינוכיים מתאימים, על מנת להגן על הילד מפני אלימות גופנית או נפשית לסוגיהן, ומפני חבלה, פגיעה או שימוש לרעה, הזנחה או טיפול רשלני, ניצול או התעללות שעשה שהוא נתון בטיפול הורים, אפוסטורופסים חוקיים או אדם אחר המופקד על הטיפול בו".

בפס"ד 2266/93 פלוני, קטיין נ' פלוני 3 מציין ביהמ"ש:

"הפרת חובה מחובותיו של הורה כלפי המדינה, אלא משום הפרת החובה כלפי ילדו; המדינה מתערבת כשהיא נחלצת להגן על הילד (237 א-ב). כוחה של המדינה להתערב נעוץ בחובתה כ-PARENS PATRIAE להגן על אלו מאזרחיה שאינם מסוגלים להגן על עצמם (237 ב). השופט שמגר מוסיף בפס"ד את ס' 14 לאמנה לזכויות הילד: "המדינות החברות יכבדו את זכות הילד לחופש מחשבה, מצפון ודת". האמנה רואה בילד כבעל זכויות מתוקף היותו אדם. אין הילד "רכוש" הוריו, היכולים לעשות בו כרצונם, אלא אדם (אמנם קטן אך) בעל זכויות 4.

יש לציין, המשמעות של סעיפי החוק הנ"ל: כיום, כל מי ששומר על קטין וכל חסר ישע אחר (קשיש, חולה נפש, מפגר...) הינו אחראי על הקטין באותם רגעים בו הופקד הקטין בידינו. (גננת, מדריך בתנועת נוער, מורה, בייבי סיטר...).

יישומו של החוק הנראה כגלגל הצלה גאוני לחסרי ישע, כרוך בדילמות כגון:

1. האם החובה לדווח הינה דרך החשיפה הטובה ביותר?
2. האם חובת הדיווח משמעה גם חובת הטיפול? מה קורה כשהמשטרה חושפת משפחה המזניחה את ילדיה? האם לפקידי הסעד פתרונות ותקציבים ראויים להמשך הטיפול בהם?
3. האם נכון יהיה לפתור מדיווח אחראי הנתון לאיומים ואלימות בעצמו?
4. בחברה רב תרבותית, בה יש מגזרים המאמצים שיטות חינוך נוקשות עליהן גדלו בעצמם, האם נכון לאפשר לבית המשפט לאתר נקודת איזון מתחשבת שתלמד את המתעלל דרכי חינוך אחרות, כפי שנעשה בארה"ב?
5. האם ראוי להשתמש ב"פטור" ככלי להסדר ביניים אשר מועיל לנפגע ולפוגע, מחד ובמדווה, בפוגע, בנפגע העבירה ובמשפחתו, מאידך?
6. האם טיפול ראוי, ללא דווח, עדיף לעיתים על פני "הלשנה" של המטפל? (הקונפליקט האתי).

חשוב ליידע: בימים אלו מוגשות הצעות להרחבת החוק. הרחבת ה"אחראי" גם לאחים קטינים. נושא מורכב ביותר היוצר דילמות וקונפליקטים משפחתיים אשר מקשים בשיקום המשפחה אח"כ. והרחבה נוספת מציעה חובת דיווח על כל פגיעה מינית ולא רק על ידי אחראי. נושא זה הינו חדש והוא מעלה דילמות ערכיות לגבי תפקיד ההורה ועד כמה המדינה מתערבת ואחראית לשלומם של קטינים.

העיקרון החוקי ללא ספק טוב ומיטיב עם החברה ועם הפרט. התרגום המעשי של החוק הינו קשה ומורכב וקימת עוד דרך לפנינו לשפר, לשדרג וללטש את העבודה הרגישה עם ילדים במצבי סיכון וסכנה.

הערות:

1. בעקבות מותה של הילדה מורן הוגשו לכנסת בתוך זמן קצר שש הצעות דחופות לסדר היום בנושא התעללות בילדים. ביום 14 בפברואר 1989, חמישה ימים לאחר מותה של מורן, קיימה הכנסת דיון מיוחד בנושא התעללות בילדים, ובו הוחלט על הקמת ועדה פרלמנטארית מיוחדת לחקר נושא ההתעללות בילדים, שבראשה יעמוד חבר הכנסת הרב יצחק לוי מהמפד"ל. בתוך כחצי שנה הגישה הוועדה מסמך בן 36 המלצות. בין המלצות הוועדה הייתה המלצה בדבר הצורך בהסדרה בחוק של נושא התעללות בילדים ומניעת התעללות. זמן קצר לאחר מכן הגישו חברי הכנסת חנן פורת ודדי צוקר הצעת חוק שיזמה וניסחה המועצה לשלום הילד, הצעה שכללה גם את חובת הדיווח.

2. (Convention on the Rights of the Child) CROC

3. (עליון) ערעור אזרחי מס' 2266/93 פלוני, קטין נ' פלוני, 22/02/1995

4. למעשה, לראשונה מופץ מסמך משפטי, המקובל על מרבית המדינות בעולם (להוציא ארה"ב וצ'ילה), מסמך המבטיח זכויות אזרחיות כאלה שלא הוכרו בעבר, כגון: חופש הביטוי והזכות לפרטיות.